

Bartoněk, Antonín

[Thumb, Albert; Scherer, Anton. Handbuch der griechischen Dialekte. T. 2.]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. E, Řada archeologicko-klasická. 1960, vol. 9, iss. E5, pp. 152-154

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/109820>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Jakkoliv je Kantorowiczova koncepce nepochybně velmi podnětná, nelze zase nevidět, že jde nanejvýše o dobře postavenou hypotézu, jejíž ověření nebo zavržení musí být prokázáno teprve další historickou prací. Tak je tomu i s Kantorowiczovým rozborem Danta. Kantorowicz nemůže popřít averoistické prvky v Dantově díle, projevující se v samotném Dantově pojetí lidstva, jež mu umožnila mnohem příznivěji posuzovat pohanský svět. Averovi tuto jednotu lidstva zaručovala „potencialita rozumu“; každá souděst lidstva pomáhala při realizaci tohoto intelektu. Shoda s Dantem, který za úkol světové monarchie považoval aktualizaci celého lidského rodu, je tedy nanejvýš patrná. Třebas Kantorowicz tuto shodu připouští, snaží se přece ukázat, že tu je podstatný rozdíl. Averoisté měli prý na mysli pojetí potenciálního rozumu, který měl být aktualizován filosofem jednotlivcem, kdežto Dante spíše myslel na kolektiv. Měl na mysli intelekt imanentní světu, intelekt, který by nebyl oddělen od lidských prvků a který mohl být aktualizován celkem (str. 475). Kantorowicz vcelku vykonstruoval tento rozdíl značně uměle. Je známo, že Averoes chápal aktivní rozum nepochybně jako zákonitost na straně jedné a poznání zákonitosti na straně druhé.

Kantorowiczova novopozitivistická metoda, vyčerpávající se exaktním popisem, selhává vcelku všude tam, kde se má odpovědět na otázku „proč“, kde jde o postižení jevu v jeho souvislosti, v jeho vývoji, kde jde o to, ukázat podmíněnost jevů jinými činiteli. Kantorowicz pouze rozkládá, izoluje některé výsledky, není však schopen zpětně zkombinovat vývoj.

Vcelku podává Kantorowiczova práce řadu podnětů, k nimž by se mělo zaměřit i marxistické pojetí dějin. Shrnujeme ty podněty do těchto bodů:

1. vztah recepce římského práva ke společenským změnám XII.—XIII. stol.;
2. zrod nového politického myšlení v právní teorii tzv. glosy;
3. nové vysvětlení tak velkých historických jevů jako je Marsilius a Dante s předcházejícím vývojem právně historického myšlení.

Tak se nakonec ukáže, že i nejabstraktnější ideologie nebyla samoúčelná, že často tam, kde jde o abstraktní pojem filosofický, máme co činit s abstrakcí reálného historického procesu, s abstrakcí zprostředkovanou řadou mezistupňů.

Jaroslav Kudrna

A. Thumb — A. Scherer, Handbuch der griechischen Dialekte II. Zweite erweiterte Auflage. Heidelberg, Winter 1959. Stran 436.

Schererovo přepracované vydání v té části Thumbova Handbuchu, která zahrnovala partie o aiolských dialekttech, arkadokyperštině, pamfylštině a ionsko-attičtině, je toho času nejmodernější soustavný výklad o nedorských nářečích staré řečtiny. O autorově mimořádné informovanosti, i pokud jde o širší problematiku dotýkající se starořecké dialektologie, svědčí zejména to, že Scherer připojil ke svým čtyřem základním kapitolám ještě velmi rozsáhlou a přitom zasvěceně napsanou partii pojednávající o mykénštině. O kolik více informací může nyní čtenář — ve srovnání s Thumbem — načerpat z Schererova přepracování Handbuchu, ukazuje nejlépe počet stran věnovaných jednotlivým dialektům v obou vydáních díla:

	AIOL	A—K	PF	I—A	MYK	
	úv. Bj Th Ls	úv. AK		úv. I A		(rejstříky)
Thumb	61 (4 23 14 20)	31 (1 12 18)	7	76 (5 53 20)	—	23
Scherer	109 (4 43 28 34)	65 (1 30 34)	19	120 (4 86 30)	48	75

Zvětšený rozsah práce však nijak nenarušil její původní Thumbovu disposici; i průběžné číslování jednotlivých paragrafů zůstalo u Scherera beze změny. Náplň paragrafů se ovšem změnila jak kvantitativně tak kvalitativně. Tak v nich především velmi vzrostlo množství bibliografických odkazů i údajů o nápisných a literárních pramenech, a s tím narostl v každém jednotlivém případě i počet udávaných typických rysů toho či onoho nářečí. Takovému kvanti-

tativní rozhojnění textu je u Scherera zvláště markantní u těch dialektů, pro které se našly v poslední době některé nové gramaticky závažné doklady, jako tomu bylo např. v pamfyltíně nebo v arkadštíně.

Ale u Scherera nacházíme proti Thumbovi také četné změny rázu kvalitativního, např. různá přepracování a zdařilé precizace starších výkladů, a porůznu i nová řešení některých problémů. Tak např. na str. 92 považuje Scherer za nepravděpodobné, že by hláska označovaná písmenem F byla bývala v době lesbické lyriky ještě živá, kdežto Thumb, str. 258, to považoval za nepochybné. Nebo Thumbovo přesvědčení o západofeckém charakteru thesalského neasibilovaného $-τ$ (str. 235) je u Scherera nahrazeno přijetím Porzigovy teorie (IF 61, 150 nn.) o praaioolském charakteru tohoto $-τ$ v thesalštíně (str. 52) a o druhotném, ionštinou ovlivněném opozitním $-αι$ v lesbičtině (str. 85). Toto Schererovo stanovisko se pak stalo východiskem jeho dalších vývodů o vzájemných vztazích některých starořeckých nářečních skupin. Tak je třeba proti Thumbovi, který se spíše klonil k zdůrazňování spjitosti mezi arkadokyperštinou a aiolštinou, spatřovat v některých Schererových formulacích naopak autorův příklon k Porzigovu (o. c. 156 nn.) a Rischovu (MH 12, 61 nn.) názoru o úzkých genetických souvislostech mezi arkadokyperštinou a ionskoattičtinou (str. 195). Poněkud opatrněji se sice autor vyjadřuje o této věci na str. 115 (postupuje tu „alespoň staré sousedství“ obou těchto nářečních skupin), avšak při výkladu o klasifikaci mykénštiny na str. 325 používá přímo termínu „arkadokyperškoionská nářeční skupina.“ O samotné mykénštině tu praví, že „stojí blízko společného předstupně arkadštiny a kyperštiny“ (str. 326). Přitom však ihned doplňuje tento svůj výrok poznámkou, že tento představec „byl asi v sousedském styku s peloponneskou aiolštinou“.

Pojem peloponneské aiolštiny je další zvláštnost Schererovy klasifikační koncepce, neboť ti badatelé, kteří dnes stejně jako Scherer oddělují arkadokyperštinu od aiolštiny, vysvětlují nyní obvykle substrátové jevy, nacházející se v peloponneské dorštině, právě ze starých peloponneských dialektů protoarkadokyperského typu, a ne z nějakých peloponneskoaiolských nářečí. U Scherera si však podržela aspoň část těchto předdorských substrátových jevů aiolský nářeční charakter a autor některé z nich dokonce nachází i pod samou arkadokyperštinou (např. v případech, kdy je v ark. doložena geminace místo náhradního dloužení [str. 126]). Přitom je u něho nedůsledně tento substrát označován někdy jako „peloponnesko-aiolský“, jindy jako „achajský“ (např. str. 115). Směšování obou těchto pojmů mělo snad ještě svoje místo u Porziga, když ten přičítal vytvoření mykénské kultury aiolským Achajům, podle něho odlišným od Arkadokyperů, avšak u Scherera, který jazyk tvůrců mykénské kultury spojuje spíše s arkadokyperštinou a ionštinou než s aiolštinou, to jen zbytečně zatemňuje autorovu koncepci. Tato nedůslednost je patrně zaviněna tím, že Scherer vždy dostatečně důsledně nepřeformuloval všechny staré Thumbovy formulace z prvního vydání Handbuchu.

Hypothesy o zvláštním peloponnesko-aiolském substrátu využívá autor zejména při řešení dvou obtížných problémů. První z nich se týká interpretace smíšeného charakteru pamfyltiny (str. 177 n.). Podle Sch. nám nedovoluje pamfylské $-τ$ počítat s tím, že by bylo možno hledat jazykový základ tohoto dialektu v arkadokyperštině. Jádrem pamfyltiny byl prý asi nějaký doraký dialekt, který byl již před svým přenesením do Pamfylie promíšen peloponnesko-aiolskými substrátovými rysy — „pokud vůbec nešlo přímo o nějaké peloponneskoaiolské nářečí s drobnými příměsy dorakými“. — Za druhé pak nachází autor v peloponneské aiolštině i zdroje homérských aiolismů (str. 211 n.). S tímto Schererovým názorem souvisí zároveň i jeho odmítavý postoj k starší teorii Meilletově, obnovené nyní zejména Ruijghem (viz o tom více v SbFFBU E 4 (1959), 120 nn.), podle níž jazyk řecké archaické epiky prošel ve svém vývoji třemi nářečními vrstvami, arkadokyperskou, aiolskou a ionskou.

Oba tyto Schererovy názory, jakkoli jsou dosti odvážné, mají v sobě jádro, které nelze jen tak beze všeho pomínout. Substrátové poměry na Peloponnesu byly velmi složité a pouhými

odkazy na arkadokyperštínu — jak ji dnes obyčejně pojímáme — je vskutku nelze všechny vyložit (právem poukazuje Scherer např. na výskyt pádových koncovek *-οισι*, *-αισ ινα* Krétě nebo koncovky *-εσσι* v Argu, v Korintu a v Elidě jakožto na jevy nearkadokyperské [str. 178]). Naproti tomu se však zdá, že autor svým výkladem o peloponneské aiolštině nářeční poměry v jižní části řecké pevniny zase až příliš komplikuje a že řešení bude třeba spíše hledat v revizi arkadokyperských vztahů jak k ionskoattičtině tak i k aiolštině.

Novým vydáním Thumbova Handbuchu zaplnil Scherer významným způsobem mezeru, která byla v poslední době v starořecké dialektologii zvlášť citelně pocitována. Před několika lety vyšla sice znamenitá Buckova práce *The Greek Dialects*, Chicago 1955 (viz o ní listy filologické 82 [1959], 140 n.), ale v ní jednak nebyl dokladový materiál opatřován pramennými citacemi a jednak tam i chyběl soustavnější výklad o mykénštině. Schererovo dílo netrpí žádným z těchto nedostatků, a zejména co se týče mykénštiny, poskytuje dnes materiálově nejbohatší jazykovou charakteristiku tohoto nářečí a zatlačuje v tomto směru do pozadí kteroukoli práci, která byla této problematice věnována.

Antonín Bartoněk